

Strzał ratunkowy jako okoliczność wyłączająca bezprawność czynu

O wprowadzenie do przestrzeni prawnej tzw. strzału snajperskiego (ratunkowego) od wielu lat postulowali policjanci oraz funkcjonariusze służb specjalnych. Były szef jednostki antyterrorystycznej Komendy Głównej Policji Kuba Jałoszyński w 2012 r. stwierdził:

(...) problem strzału ratunkowego jest tym zagadnieniem, od którego nasze państwo „nie ucieknie”. Jest to bezpośrednio związane z realizacją obowiązku konstytucyjnego określonego treścią artykułu 5 ustawy zasadniczej, wprost traktującego o obowiązku zapewnienia przez państwo przestrzegania wolności i praw każdego obywatela. Kwestie te należy rozwiązać jak najszybciej – póki nie stanęliśmy przed realnym dylematem rozwiązania sytuacji kryzysowej – zakładniczej, z wykorzystaniem strzelców wyborowych¹.

Potrzeby wprowadzenia tej regulacji zasadniczo nie zanegował również Rzecznik Praw Obywatelskich, który w obliczu gwałtownie zmieniających się zagrożeń globalnych uznał za zasadne, a nawet wręcz pożądane, wprowadzenie do krajowego porządku prawnego regulacji przyznającej określonym podmiotom szczególne uprawnienia modyfikujące granice wyznaczone przez obowiązujące przepisy karne, zwłaszcza gdy chodzi o konieczność zapewnienia odpowiedniego poziomu ochrony praw i wolności obywateli². Problem stosowania tzw. strzału snajperskiego jest rozpatrywany w wielu krajach, spośród których Wielka Brytania, Niemcy (Bawaria, Brandenburgia, Saksonia, Badenia-Wirtembergia i Turyngia), a także Hiszpania zdecydowały się na jego stosowanie. W tym ostatnim kraju ok. 85 proc. sytuacji zakładniczych jest rozwiązywanych przy pomocy policyjnych strzelców wyborowych³.

W polskiej przestrzeni prawnej tzw. strzał snajperski pojawił się 2 lipca 2016 r. na mocy *Ustawy z dnia 10 czerwca 2016 r. o działaniach antyterrorystycznych*⁴

¹ K. Jałoszyński, *Strzał ratunkowy: rozwiązanie sytuacji zakładniczej w działaniach policyjnych*, „Kultura Bezpieczeństwa. Nauka Praktyka-Refleksje” 2012, nr 10, s. 36–37.

² Opinia do projektu ustawy o działaniach antyterrorystycznych z 19 V 2016 r., nr II.520.2.2016, s. 13, <https://www.rpo.gov.pl/sites/default/files/ustawa%20antyterrorystyczna%20opinia%2019.05.2016.pdf> [dostęp: 10 VII 2020].

³ Zob. K. Jałoszyński, *Strzał ratunkowy: rozwiązanie...*, s. 36.

⁴ Tekst jednolity: DzU z 2019 r. poz. 796.

(dalej: ustawa AT), w której w art. 23 ust. 1 nazwano go „specjalnym użyciem broni”. Zgodnie z treścią tego przepisu:

(...) w ramach działań kontrterrorystycznych, jeżeli jest to niezbędne do przeciwdziałania bezpośredniemu, bezprawnemu, gwałtownemu zamachowi na życie lub zdrowie człowieka lub do uwolnienia zakładnika, a użycie broni palnej w sposób wyrządzający możliwie najmniejszą szkodę jest niewystarczające i przeciwdziałanie takiemu zamachowi lub uwolnienie zakładnika w inny sposób nie jest możliwe, dopuszcza się, z uwzględnieniem wszelkich okoliczności zdarzenia o charakterze terrorystycznym oraz możliwości działań kontrterrorystycznych, użycie broni palnej przeciwko osobie dokonującej zamachu albo biorącej lub przetrzymującej zakładnika, którego skutkiem może być śmierć lub bezpośrednie zagrożenie życia lub zdrowia tej osoby.

Jak wynika z przedstawionej definicji ustawowej, specjalne użycie broni jest obwarowane wieloma warunkami zarówno natury prawnej, jak i faktycznej. Przede wszystkim jest ono dozwolone w przypadku działań kontrterrorystycznych określonych w art. 2 pkt 2 ustawy AT, a nie podczas jakichkolwiek akcji antyterrorystycznych. Te działania muszą zatem zmierzać do wyeliminowania bezpośredniego zagrożenia życia, zdrowia lub wolności osób. W określeniu charakteru działań kontrterrorystycznych centralne miejsce zajmuje przestępstwo o charakterze terrorystycznym, które w polskiej przestrzeni prawnej znalazło swoją normatywną definicję w art. 115 § 20 *Kodeksu karnego*⁵ (dalej: kk). Takim przestępstwem jest czyn zabroniony zagrożony karą pozbawienia wolności, której górna granica wynosi co najmniej pięć lat, popełniony w celu:

1) poważnego zastraszenia wielu osób, 2) zmuszenia organu władzy publicznej Rzeczypospolitej Polskiej lub innego państwa albo organu organizacji międzynarodowej do podjęcia lub zaniechania określonych czynności, 3) wywołania poważnych zakłóceń w ustroju lub gospodarce Rzeczypospolitej Polskiej, innego państwa lub organizacji międzynarodowej, – a także groźba popełnienia takiego czynu.

Przesłankami uznania danego czynu za przestępstwo o charakterze terrorystycznym są: kryterium formalne (zagrożenie karą) oraz kryterium materialne (okoliczności wskazujące na jeden z trzech wymienionych celów sprawy). Rozwiązanie przyjęte przez rodzimego ustawodawcę jest korzystniejsze dla organów wymiaru sprawiedliwości niż to przyjęte w art. 1 ust. 1 *Decyzji ramowej Rady z dnia 13 czerwca 2002 r. w sprawie zwalczania terroryzmu (2002/475/WSiSW)*⁶, w której zakres pojęcia przestępstwo o charakterze terrorystycznym ustala się za pomocą dwóch kryteriów merytorycznych stosowanych łącznie: kryterium szczególnego celu działania sprawcy

⁵ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – *Kodeks karny* (t.j.: DzU z 2020 r. poz. 1444) – przyp. red.

⁶ Dz. Urz. UE L164 z 22 czerwca 2002 r., s. 3.

oraz kryterium charakteru dokonanego przestępstwa (np. atak na życie ludzkie, porwanie, wzięcie zakładnika). Specjalne użycie broni jest dopuszczalne tylko wobec sprawców wskazanego powyżej przestępstwa lub osób przygotowujących lub pomagających w jego dokonaniu. Mimo że jedną z przesłanek akcji kontrterrorystycznej może być wyeliminowanie bezpośredniego zagrożenia mienia, wykluczone jest, aby ten cel stanowił samoistną przesłankę specjalnego użycia broni. Takie rozwiązanie należy uznać za słuszne, tym bardziej że koresponduje ono z orzecnictwem Europejskiego Trybunału Praw Człowieka (dalej: ETPC). W myśl tego orzecznictwa pozbawienie życia określonej osoby przez funkcjonariusza może nastąpić jedynie w celu ochrony innej osoby, nie zaś w celu ochrony dóbr materialnych czy innych dóbr o charakterze abstrakcyjnym i ponadindywidualnym, niezwiązanych bezpośrednio z życiem człowieka⁷. Przed analizą znamion nowego kontratypu, który został wprowadzony do polskiej przestrzeni prawnej, warto przywołać stanowisko orzecznictwa strasburskiego w zakresie prawa do użycia broni.

Europejski Trybunał Praw Człowieka podkreślił, że prawo do życia jest niezbywalnym atrybutem istoty ludzkiej i stanowi nadrzędną wartość w hierarchii praw człowieka⁸. Jest to jedno z najważniejszych praw przysługujących jednostce we wszystkich aktach międzynarodowej ochrony praw człowieka. Tym niemniej są dopuszczalne wyjątki *ex definitione*. Zarówno sama *Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności, sporządzona w Rzymie dnia 4 listopada 1950 r., zmieniona następnie Protokołami nr 3, 5 i 8 oraz uzupełniona Protokołem nr 2*⁹ (dalej: EKPC), jak i orzecznictwo strasburskie, stanowiące podstawę odczytywania standardu konwencyjnego, dopuszcza zaistnienie wyjątkowych sytuacji, w których pozbawienie życia może być usprawiedliwione, przy czym te sytuacje muszą być ściśle określone. Polska ratyfikowała konwencję, wobec czego – stosownie do art. 87 ust. 1 *Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.*¹⁰ – jest ona źródłem powszechnie obowiązującego prawa. Jednym z najbardziej fundamentalnych postanowień konwencji jest art. 2 odnoszący się do ochrony prawa do życia i wskazujący na ściśle ograniczony katalog okoliczności, w których jego pozbawienie może być usprawiedliwione. Ten przepis bowiem stanowi, że pozbawienie życia nie narusza tego prawa, jeśli następuje w wyniku bezwzględnie koniecznego użycia siły: (...) a) w obronie jakiegokolwiek osoby przed bezprawną przemocą; b) w celu wykonania zgodnego z prawem zatrzymania lub uniemożliwienia ucieczki osobie pozbawionej wolności zgodnie z prawem; c) w działaniach podjętych zgodnie z prawem w celu stłumienia zamieszek lub powstania.

Trybunał podkreślił przy tym, że o ile użycie takiej siły może skutkować pozbawieniem życia, o tyle nie stanowi możliwości umyślnego zabicia jednostki. W art. 2

⁷ Wyrok Europejskiego Trybunału Praw Człowieka (dalej: ETPC) z 22 III 2001 r. w sprawie Strelitz, Kessler i Krenz przeciwko Niemcom, skarga nr 34044/96, 35532/97, 44801/98.

⁸ Wyrok ETPC z 22 III 2001 r. w sprawie K.-H. W. przeciwko Niemcom, skarga nr 37201/97.

⁹ DzU z 1993 r. nr 61 poz. 284.

¹⁰ DzU z 1997 r. nr 78 poz. 483, ze zm.

ust. 2 EKPC opisano bowiem takie sytuacje, w których jest dozwolone użycie siły mogące skutkować, w sposób niezamierzony, pozbawieniem życia¹¹.

Trybunał nie zajmuje się ustaleniami dotyczącymi winy lub niewinności, gdyż jego właściwość ogranicza się do badania odpowiedzialności państwa na podstawie konwencji (w tym wypadku przede wszystkim art. 2 EKPC). Jest ona odrębna od indywidualnej odpowiedzialności karnej rozpatrywanej przez krajowe sądy karne. Zasada minimalizacji zagrożeń wynikających z koniecznego użycia broni jest jedną z naczelných zasad nie tylko standardu strasburskiego, lecz także rezolucji ONZ. Zgodnie z zasadą nr 9 Rezolucji 45/121 Zgromadzenia Ogólnego Narodów Zjednoczonych z 1991 r. – *Podstawowe zasady użycia siły oraz broni palnej przez funkcjonariuszy porządku prawnego: (...) w każdym przypadku świadome użycie śmiertelnej broni może być podjęte jedynie wtedy, gdy jest to całkowicie nieuniknione w celu ochrony życia*¹².

Użycie broni palnej podlega zatem ocenie w perspektywie art. 2 EKPC¹³, a to z kolei musi wpływać na interpretację krajowych regulacji prawnych uprawniających do jej użycia. Przywołany przepis był wielokrotnie przedmiotem interpretacji w orzecznictwie ETPC¹⁴, w którym podkreślano, że w przypadku użycia broni palnej obowiązkiem organów państwa jest podjęcie wszelkich działań minimalizujących zagrożenie życia ludzkiego. Zgodnie z linią orzecniczą ETPC zakres siły użytej przez policję musi być adekwatny do osiągnięcia zamierzonego celu, ponadto bezwzględnie konieczny i uzasadniony. Jest to szczególnie ważne, w sytuacji, gdy użycie broni w celu ochrony zagrożonego dobra ma nieść zagrożenie życia lub zdrowia innych, postronnych, osób¹⁵. Nie sposób również pominąć właściwej organizacji i zaplanowania akcji policyjnych. Dobra organizacja akcji pozwalałyby zredukować do minimum zastosowanie broni, której użycie może spowodować ofiary w ludziach, w pewnych okolicznościach zaś właściwa organizacja akcji może prowadzić do podjęcia prewencyjnych działań operacyjnych¹⁶.

Szczególne znaczenie w kontekście niniejszego artykułu ma wyrok ETPC z 23 lutego 2010 r. w sprawie Wasilewska i Kałucka przeciwko Polsce¹⁷. Dotyczyła

¹¹ Wyrok ETPC z 10 VII 1984 r. w sprawie McCann i inni przeciwko Zjednoczonemu Królestwu, skarga nr 10042/82.

¹² Za: wyrok Sądu Najwyższego (dalej: SN) z 17 I 2013 r., sygn. V KK 99/12, LEX nr 1316082.

¹³ Wyrok ETPC z 19 IV 2012 r. w sprawie Sašo Gorgiev przeciwko Macedonii, skarga nr 49382/06

¹⁴ Wyrok ETPC z 26 II 2004 r. w sprawie Nachova i inni przeciwko Bułgarii, skargi nr 43577/98 oraz 43579/98.

¹⁵ Decyzja ETPC z 1 IV 2014 r. w sprawie Błońska przeciwko Polsce, skarga nr 26330/12, Lex 1451455.

¹⁶ Giuliani i Gaggio przeciwko Włochom – wyrok ETPC z 24 III 2011 r., skarga nr 23458/02, w: *Europejski Trybunał Praw Człowieka. Wybór orzeczeń 2011*, M.A. Nowicki, LEX 2012.

¹⁷ Wyrok ETPC z 23 II 2010 r. w sprawie Wasilewska i Kałucka przeciwko Polsce, skarga nr 28975/04, LEX nr 560833; Wasilewska i Kałucka przeciwko Polsce – wyrok ETPC z 23 II 2010 r., skargi nr 28975/2004 i 33406/2004, w: *Europejski Trybunał Praw Człowieka. Wybór orzeczeń 2010*, M.A. Nowicki, LEX 2011.

ona interwencji policjantów z grupy antyterrorystycznej, którzy oddali kilkadziesiąt strzałów w kierunku uciekającego mężczyzny będącego jednym z uzbrojonych członków grupy przestępczej. Funkcjonariusze policji działali w ramach zaplanowanej operacji. Sygnałem do jej rozpoczęcia była anonimowa informacja o tym, że ma nastąpić konfrontacja dwóch grup przestępczych. W wyniku akcji policji jeden z mężczyzn otrzymał pięć ran postrzałowych i zmarł przed przyjazdem karetki pogotowia. W krajowym postępowaniu karnym uznano, że funkcjonariusze policji byli uprawnieni do użycia broni ze względu na istnienie uzasadnionego podejrzenia osób ściganych o usiłowanie dokonania zabójstw oraz posiadanie broni. Europejski Trybunał Praw Człowieka podkreślił, że użycie siły, w tym także wynikające z odparcia bezprawnego i bezpośredniego zamachu, nie może przekraczać zakresu „absolutnie koniecznego” dla osiągnięcia założonego celu. W każdym przypadku należy koniecznie ustalić, czy „zakres użytej przez policję siły był proporcjonalny do osiągnięcia dopuszczalnych rezultatów”. Analizując stan faktyczny sprawy, Trybunał zakwestionował sposób zaplanowania i zorganizowania akcji policyjnej, ponieważ brakowało rzetelnego zweryfikowania anonimowej informacji o konfrontacji grup przestępczych, i w konsekwencji stwierdził, że operacja nie została zaplanowana w taki sposób, aby zredukować do minimum użycie broni mogące przynieść ofiary w ludziach. Trybunał zgodził się, że funkcjonariusze policji podjęli interwencję w celu zatrzymania uzbrojonych członków grupy przestępczej, uznał jednak, że do momentu, gdy samochód podejrzanych minął zagrożonego policjanta, istniało niebezpieczeństwo usprawiedliwiające użycie broni palnej za absolutnie konieczne, natomiast większość strzałów została oddana później, dopiero po podjęciu ucieczki przez podejrzanych. Wówczas bezpośrednie zagrożenie policjanta minęło, a jedynym celem oddania strzałów było uniemożliwienie podejrzanym oddalenia się z miejsca zdarzenia. Dodatkowo Trybunał podniósł, że władze krajowe nie przeprowadziły szczegółowego i skutecznego śledztwa w tej sprawie. W konsekwencji Trybunał stwierdził naruszenie art. 2 EKPC w jego części materialnej oraz proceduralnej.

Z przywołanego orzeczenia oraz ugruntowanej linii orzeczniczej wynika zatem, że decyzja o konieczności podjęcia działań obronnych, oparta na obiektywnych i jednocześnie rzetelnych przesłankach, nie może przekształcić się *ex post* w działanie bezprawne, nawet gdyby okazało się później, że w rzeczywistości takiej potrzeby nie było¹⁸. Trybunał przyjmuje, że użycie broni palnej przez policję może być w pewnych okolicznościach (w ściśle określonej sytuacji) usprawiedliwione. Przepisy konwencji nie stanowią jednak w tym zakresie *carte blanche*. W art. 2 EKPC jest bowiem wpisana zasada proporcjonalności. Ten przepis zobowiązuje państwo nie tylko do powstrzymania się od umyślnego i niezgodnego z prawem odebrania życia, lecz także do podjęcia odpowiednich działań w celu ochrony życia osób pozostających pod jego jurysdykcją.

¹⁸ Zob. wyrok ETPC z 17 III 2005 r. w sprawie Bubbins przeciwko Wielkiej Brytanii, skarga nr 50196/99.

Trybunał, podkreślając zasadę ścisłej proporcjonalności środków, wskazał, że krajowe regulacje muszą uzależniać odwoływanie się do korzystania z broni palnej od oceny: okoliczności zdarzenia, istoty przestępstwa popełnionego przez osobę zbiegłą oraz zagrożenia, jakie ta osoba stwarza. Takiego warunku nie spełniają bułgarskie regulacje, pozwalające policji strzelać do każdego zbiegłego członka sił zbrojnych, który nie poddał się natychmiast, mimo że słyszał ustne ostrzeżenie i strzał ostrzegawczy oddany w powietrze, niezawierające żadnych wyraźnych zabezpieczeń przed arbitralnym pozbawieniem życia¹⁹. Trybunał zakwestionował również tureckie przepisy prawne przyjęte w 1934 r., w których wskazano szeroki katalog sytuacji pozwalający funkcjonariuszowi policji na użycie broni palnej²⁰. Z kolei w sprawie Mastromatteo przeciwko Włochom²¹ Trybunał określił, że w myśl art. 2 EKPC nie można wyprowadzać obowiązku państwa zapobiegania każdej ewentualności stosowania przemocy. Musi on być interpretowany w sposób, który nie nakłada niemożliwego lub nieproporcjonalnego ciężaru na władze krajowe, trzeba mieć bowiem na uwadze zarówno nieprzewidywalność ludzkich zachowań, jak i wybór czynności operacyjnych dokonywany zgodnie z priorytetami i dostępnymi środkami. Sprawa Mastromatteo przeciwko Włochom dotyczyła zabójstwa młodego mężczyzny dokonanego przez przestępców uciekających przed policją, którzy byli poddani programowi resocjalizacji i w ramach tego programu przebywali wówczas na wolności. Istota problemu ocenianego przez Trybunał sprowadzała się zatem do stwierdzenia, czy państwo jest zobowiązane do zapewnienia ogólnej ochrony społeczeństwa przed potencjalnymi atakami osób uprzednio skazanych.

Jedno z bardziej znanych orzeczeń strasburskich, Giuliani i Gaggio przeciwko Włochom²², dotyczyło zastrzelenia przez karabiniera uczestnika manifestacji antyglobalistów w Genui, która odbywała się w związku ze szczytem G-8. Doszło wówczas do wyjątkowo gwałtownych starć pomiędzy antyglobalistami a siłami porządkowymi. Po tragicznym zdarzeniu wszczęto postępowanie karne o zabójstwo. Biegli stwierdzili, że karabinier oddał strzał w górę, ale tor lotu kuli został zmieniony przez kamień, który w tym momencie rzucił w stronę samochodu jeden z uczestników zajścia. Sędzia śledczy umorzył postępowanie, uznając, że karabinier, który oddał śmiertelny strzał, kierował broń w powietrze bez zamiaru zabójstwa, działał poza tym w obronie koniecznej w reakcji na gwałtowny atak na niego i jego kolegów. Trybunał stwierdził, że policjant, który znajduje się na miejscu wydarzeń, musi reagować błyskawicznie, aby uchylić dostrzegane przez niego zagrożenie życia. W tej konkretnej sprawie doszło do nielegalnego i bardzo gwałtownego ataku na samochód karabinierów, którzy starali

¹⁹ Wyrok ETPC z 26 II 2004 r. w sprawie Nachova i inni przeciwko Bułgarii, skargi nr 43577/98 i 43579/98.

²⁰ Wyrok ETPC z 25 IV 2006 r. w sprawie Erdoğan i inni przeciwko Turcji, skarga nr 19807/92.

²¹ Wyrok ETPC z 24 X 2002 r. w sprawie Mastromatteo przeciwko Włochom, skarga nr 37703/97.

²² Giuliani i Gaggio przeciwko Włochom – wyrok ETPC z 24 III 2011 r., skarga nr 23458/02, w: *Europejski Trybunał Praw Człowieka. Wybór orzeczeń 2011*, M.A. Nowicki, LEX 2012.

się opuścić miejsce wydarzeń i nie stanowili żadnego zagrożenia dla demonstrantów. W świetle okoliczności zdarzenia oraz pamiętając o wyjątkowo gwałtownym charakterze ataku na samochód funkcjonariuszy, Trybunał stwierdził, że karabinier działał w głębokim przekonaniu, że życie i integralność fizyczna jego i jego kolegów były zagrożone. Był on zatem uprawniony do użycia odpowiednich środków w celu obrony własnej i innych osób znajdujących się w pojeździe. Mimo ostrzeżeń funkcjonariusza demonstranci nadal atakowali i istniało realne niebezpieczeństwo, że rzucają w niego gaśnicą, dlatego też reakcji funkcjonariusza nie można uznać za nadmierną bądź nieproporcjonalną. W konsekwencji Trybunał uznał, że karabinier działał w obronie własnej w celu ochrony własnego życia oraz życia innych osób znajdujących się w samochodzie przed poważnym i bezpośrednim zagrożeniem.

Przewidziany w art. 23 ust. 1 ustawy AT instrument zwany specjalnym użyciem broni stanowi kontratyp wielu czynów zabronionych, w tym art. 148 kk, przewidującego odpowiedzialność karną za zabójstwo człowieka. Stwierdzenie, że występuje tutaj działanie w ramach okoliczności wyłączającej bezprawność czynu, nie wyczerpuje jednak tematu, gdyż przy uwzględnieniu wielu możliwych stanów faktograficznych, należy zastanowić się nad tym, z jakim rodzajem kontratypu mamy w istocie do czynienia w przypadku tzw. strzału snajperskiego.

Każda osoba, która dopuszcza się czynu wyczerpującego znamiona jednego z ustawowych typów rodzajowych opisanych w ustawie karnej, popełnia przestępstwo. Działanie w ramach jednej z okoliczności kontratypowej powoduje, że takie zachowanie nadal jest czynem zabronionym, chociaż uchyleniu ulega karna bezprawność czynu. W postanowieniu z 11 października 2016 r.²³ Sąd Najwyższy podniósł, że ustawa nie wyjaśnia wprost, co należy rozumieć pod pojęciem okoliczności wyłączające bezprawność. W nauce prawa wskazuje się jednak na takie okoliczności, przy których czyn wypełniający znamiona przestępstwa nie będzie w rzeczywistości karnoprawnie wartościowany, ponieważ na mocy przepisu prawnego lub utartej praktyki takie działania są uważane za zgodne z prawem. Andrzej Zoll przy analizowaniu kontratypów wskazał na kolizję norm sankcjonowanych oraz kolizję dóbr, których ochronie służą poszczególne normy. Odnosząc się do przesłanek kontratypizacji²⁴, podkreślił konieczność poświęcenia jednego z dóbr wynikającą z ich kolizyjności oraz społeczną opłacalność poświęcenia wybranego dobra i przez to ochronę drugiego dobra²⁵. Nie może umknąć kontekst sytuacyjny, w jakim dochodzi do kolizji dóbr prawnych, on to bowiem – oprócz wartości tych dóbr – stanowi o zakresie ochrony prawnej.

²³ Postanowienie SN z 11 X 2016 r., sygn. V KK 117/16, LEX nr 2135555.

²⁴ Usprawiedliwianie (legalizacja) czynów zabronionych (przyp. red.).

²⁵ A. Zoll, *Okoliczności wyłączające bezprawność czynu. Zagadnienia ogólne*, Warszawa 1982, s. 101–110; tenże, *O normie prawnej z punktu widzenia prawa karnego*, „Krakowskie Studia Prawnicze” 1990, [bnr], s. 90.

W praktyce zdecydowana większość dóbr prawnych nie ma charakteru absolutnego. Ta uwaga dotyczy również tak elementarnych wartości, jak życie ludzkie czy wolność osobista. Nie korzystają one zatem z ochrony bezwzględnej, co prowadzi do konstatacji, że w pewnych precyzyjnie określonych sytuacjach jest dopuszczalne ich naruszenie. Zaistnienie sytuacji kontratypowej sprawia, że jeden podmiot nabywa uprawnienia do naruszenia konkretnego dobra prawnego, któremu to uprawnieniu odpowiada obowiązek drugiego podmiotu do powstrzymania się od zachowań przeszkadzających w realizacji uprawnienia pierwszego podmiotu do naruszenia jakiegoś dobra prawnego.

Takie regulacje stają się naturalne, o ile weźmie się pod uwagę, że wartości prawne nie funkcjonują w próżni, wobec czego niejednokrotnie może dochodzić między nimi do kolizji. Zaistnienie interakcji wymaga zaś zaprojektowania przez ustawodawcę systemu kolizyjnego pozwalającego na rozstrzygnięcie, któremu z kolidujących dóbr będzie przysługiwać pierwszeństwo w ochronie. W konsekwencji, w pewnych sytuacjach takie zachowania nie będą podlegać odpowiedzialności karnej. Dzieje się tak np. w sytuacji ratowania życia innej osoby czy chociażby wykonywania ustawowych obowiązków. To z kolei powoduje, że osoba dopuszczająca się czynu w ramach zaistnienia kontratypu nie poniesie sankcji karnej przypisanej do tego czynu. Co więcej, zgodnie z art. 17 § 1 pkt 2 *Kodeksu postępowania karnego*²⁶ postępowania nie wszczywa się, a wszczęte umarza, w sytuacji gdy (...) *ustawa stanowi, że sprawca nie popełnia przestępstwa*. W judykaturze podkreśla się, że to sformułowanie należy odnosić nie tylko do okoliczności wyłączających bezprawność czynu wskazanych wprost w ustawie karnej materialnej, lecz także do tych okoliczności wyłączających bezprawność czynu, których podstawą są inne konkretne normy prawne²⁷. Ustalenie zatem w ramach postępowania sprawdzającego, czy w toczącym się postępowaniu karnym czyn zabroniony będący jego przedmiotem podlega wartościowaniu przez pryzmat konkretnego kontratypu, warunkuje decyzję o odmowie wszczęcia tego postępowania bądź o jego umorzeniu.

Dozwolone użycie broni przez funkcjonariuszy policji i innych służb jest jedną z okoliczności wyłączających karną bezprawność czynu. Takie działanie, podjęte w ściśle określonych warunkach, zawiera się w katalogu służbowych uprawnień funkcjonariuszy. W pewnych sytuacjach może również być zachowaniem podjętym w ramach obrony koniecznej.

Działanie w ramach uprawnień lub obowiązków jest okolicznością wyłączającą odpowiedzialność karną, której podstawą jest stwierdzenie, że nie czyni bezprawia ten, kto spełnia swoją powinność. Chodzi tutaj o założenie braku sprzeczności wewnątrz danego systemu prawa. Sprzecznością byłoby bowiem przypisywanie danej osobie odpowiedzialności karnej za popełnienie przestępstwa przy jednoczesnym ustawowym zezwoleniu na określone zachowanie. Nawet jeśli zachowanie sprawcy wyczerpuje

²⁶ *Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego* (t.j.: DzU z 2020 r. poz. 30, ze zm.) – przyp. red.

²⁷ Postanowienie SN z 22 IX 2008 r., sygn. IV KK 241/08, LEX nr 464981.

znamiona konkretnego przestępstwa lub wykroczenia, to w sytuacji aktualizowania się ustawowego uprawnienia do zachowania się w określony sposób nie dochodzi do popełnienia czynu zabronionego stypizowanego w ustawie karnej. Istotnym warunkiem wyłączenia bezprawności danego zachowania kontratypowego jest istnienie przepisu rangi ustawowej zezwalającego na takie zachowanie²⁸. Działanie funkcjonariusza podjęte w ramach jego uprawnień i obowiązków musi zawierać się w katalogu kompetencji danego organu, przy czym niezbędne jest przeprowadzenie tego działania zgodnie z zachowaniem ustawowych warunków przewidzianych przy jego podjęciu²⁹.

W praktyce uprawnienia wyłączające bezprawność czynu odnoszą się najczęściej do funkcjonariuszy organów procesowych wykonujących określone czynności służbowe. Należy bowiem pamiętać, że zgodnie z treścią art. 7 Konstytucji RP organy władzy publicznej mają obowiązek działać zawsze na podstawie i w granicach prawa, a zgodnie z art. 31 ust. 3 ograniczenia w zakresie korzystania z konstytucyjnych wolności i praw mogą być wprowadzone tylko w ustawie. Dozwolone użycie broni przez funkcjonariuszy policji i innych służb stanowi jedną z okoliczności wyłączających karą bezprawność czynu. Ten kontratyp jest o tyle wyjątkowy, że nie został unormowany wprost w przepisach kodeksu karnego. Działanie w ramach analizowanego kontratypu może prowadzić do wyłączenia odpowiedzialności karnej za wiele przestępstw³⁰, w tym w znacznej liczbie przypadków będzie tu chodzić o przestępstwo z art. 189 kk penalizujące bezprawne pozbawienie wolności. Ustawodawca przewidział bowiem wiele przepisów dopuszczających legalne pozbawienie wolności. Do tego katalogu należy zaliczyć przede wszystkim karę pozbawienia wolności, tymczasowe aresztowanie oraz zatrzymanie³¹. Ten kontratyp odnosi się również do czynności podejmowanych w związku z użyciem broni palnej czy zastosowaniem środków przymusu bezpośredniego. Katalog czynów zabronionych, których w przypadku użycia broni dotyczy uchylene bezprawności czynu, jest już znacznie bardziej zróżnicowany, gdyż często będzie obejmować zarówno przestępstwa przeciwko wolności (np. art. 189 kk), jak i przestępstwa przeciwko życiu i zdrowiu (np. art. 156 kk czy art. 148 kk).

Niewątpliwie zasadnie można wywodzić tezę o odrębnym kontratypie dozwolonego użycia broni wyprowadzonym z działania w ramach uprawnień i obowiązków. Jak słusznie zauważył Sąd Najwyższy w postanowieniu z 22 kwietnia 2009 r.:

(...) kontratyp działania w ramach uprawnień i obowiązków zawiera w sobie szczególnie przypadek, jakim jest użycie broni palnej w trakcie wykonywania obowiązków służbowych, który z uwagi na odrębne unormowanie stanowi

²⁸ L. Gardocki, *Prawo karne*, Warszawa 2004, s. 123.

²⁹ R.A. Stefański, *Ustawowe okoliczności wyłączające bezprawność czynu*, w: *System prawa karnego procesowego*, t. 4: *Dopuszczalność procesu*, P. Hofmański (red.), Warszawa 2013, s. 567; K. Buchała, *Prawo karne materialne*, Warszawa 1980, s. 312; A. Gubiński, *Zasady prawa karnego*, Warszawa 1996, s. 111.

³⁰ Por. przykładowo rozdział XIX oraz rozdział XXIII *Kodeksu karnego*.

³¹ Por. art. 37 kk, art. 258 kpk, art. 244 kpk.

samodzielny kontratyp dozwolonego użycia broni palnej. W sytuacji zbiegu tych dwóch kontratypów, kontratyp uszczegóławiający uprawnienia funkcjonariusza do podjęcia określonych działań stanowi swoisty *lex specialis*³².

Działanie w ramach szczególnej okoliczności wyłączającej bezprawność, jaką jest dozwolone użycie broni palnej, wymaga również spełnienia ściśle określonych przesłanek. Truizmem wydaje się stwierdzenie, że konieczne jest użycie broni w trakcie wykonywania obowiązków służbowych, ocena legalności takiego zachowania powinna zaś być dokonywana przez pryzmat przepisów uprawniających do jej użycia. Kanwą przywołanego powyżej orzeczenia było jedno z najbardziej tragicznych wydarzeń w najnowszej historii Polski, a mianowicie działania podejmowane przez pluton specjalny Milicji Obywatelskiej w celu przełamania strajków górników. Funkcjonariusze MO, którzy brali udział w akcji, w złożonych kasacjach od wyroków skazujących na kary bezwzględnego pozbawienia wolności powoływali się na działanie w warunkach obrony koniecznej. Oświadczyli oni, że spotkali się z aktywną obroną ze strony górników. Sąd Najwyższy, uznając taką argumentację za całkowicie bezzasadną, dokonał analizy warunków, jakich spełnienie jest konieczne, aby można było powoływać się na kontratyp obrony koniecznej. To orzeczenie wpisuje się w ugruntowaną linię orzeczniczą dotyczącą przesłanek legalności użycia broni palnej, która została wypracowana przede wszystkim na gruncie przepisów *Ustawy z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji*³³. W wyroku z 12 lutego 2015 r.³⁴ Sąd Najwyższy podkreślił, że ta legalność jest uwarunkowana stwierdzeniem i uznaniem, że jest to jedyny, ostateczny i racjonalny środek obrony przed zamachem. W uzasadnieniu orzeczenia skład orzekający wskazał na znaczenie art. 2 ust. 2 lit. b EKPC, który to przepis jest gwarantem ochrony życia każdego człowieka. Natomiast broń palna i jej użycie stwarza zagrożenie życia ludzkiego podlegające ocenie z perspektywy właśnie tego przepisu, co nie pozostaje bez wpływu na interpretację krajowych przepisów, które są podstawą do legalnego użycia broni.

Użycie broni palnej przez funkcjonariuszy policji³⁵ może również być analizowane przez pryzmat kontratypu obrony koniecznej uregulowanego w art. 25 § 1 kk. Zgodnie tym przepisem obrona konieczna może być stosowana do odparcia ataku na jakiegokolwiek dobro prawnie chronione. W orzecznictwie podkreśla się, że ta instytucja ma na celu nie tylko ochronę zaatakowanego dobra, lecz także kształtowanie zasady, że prawo nie powinno ustępować przed bezprawiem³⁶. Działania obronne mają

³² Postanowienie SN z 22 IV 2009 r., sygn. IV KK 14/09, LEX nr 503622.

³³ Tekst jednolity: DzU z 2020 r. poz. 360, ze zm. (przyp. red.).

³⁴ Wyrok SN z 12 II 2015 r., sygn. IV KK 335/14, LEX nr 1661941.

³⁵ Zgodnie z art. 23 ust. 3 *Ustawy z dnia 10 czerwca 2016 r. o działaniach antyterrorystycznych* specjalne użycie broni może być dokonane przez funkcjonariuszy Policji, Straży Granicznej, Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego, żołnierzy Żandarmerii Wojskowej lub żołnierzy Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej, wchodzących w skład grupy wykonującej działania kontrterrorystyczne.

³⁶ Wyrok SN z 27 VII 1973 r., sygn. IV KR 153/73, OSNKW 1974, nr 1, poz. 5.

być reakcją na bezpośredni, bezprawny zamach napastnika. Bezpośredni, a zatem stwarzający realne niebezpieczeństwo dla funkcjonariusza, oraz bezprawny, czyli sprzeczny z porządkiem prawnym. Jak już wspomniano, zachowanie obronne, obiektywnie dozwolone w momencie jego podejmowania, nie może przekształcić się *ex post* w działanie bezprawne³⁷. Kontratyp wskazany w art. 25 § 1 kk wyłącza przestępność takich działań jedynie w zakresie naruszeń dóbr napastnika, nie może zaś stanowić podstawy legalizacji zachowań w odniesieniu do zagrożeń powstałych dla innych osób postronnych.

W praktyce niejednokrotnie mogą powstać trudności z rozróżnieniem kontratypu obrony koniecznej i innych okoliczności wyłączających bezprawność czynu, w tym uprawnień wynikających z pełnienia służby. Chodzi tu przede wszystkim o możliwość powoływania się przez funkcjonariuszy policji na kontratyp obrony koniecznej, w momencie kiedy odpierają bezprawny i bezpośredni zamach na życie i zdrowie swoje lub innej osoby, a także na swoją lub czyjąś wolność. Z całą pewnością jednak nie w każdej sprawie brzmienie art. 25 § 1 kk pozwala na potraktowanie tej regulacji jako podstawy legalizacji zachowań osoby odpierającej atak. W orzecznictwie został wyrażony pogląd, zgodnie z którym:

(...) nie sposób (...) wymagać, aby w tak specyficznej sytuacji i krótkim na prawnie racjonalną reakcję czasie policjanci realizowali szczegółowe warunki użycia przez nich broni służbowej. Nawet zatem jeśli nie uznać by zachowania funkcjonariuszy policji jako korzystających z kontratypu wynikającego z ustawy z dnia 6 kwietnia 1990 roku o Policji (...), to niewątpliwie brak bezprawności, a zatem legalność ich działania, można oceniać przez pryzmat przepisów ogólnych wynikających z art. 25 § 1 k.k.³⁸

Zasadniczym problemem może być zachodzenie zakresów normatywnych kodeksowego kontratypu obrony koniecznej oraz pozakodeksowego działania w ramach ustawowych uprawnień i obowiązków. Wystąpienie takiej kolizyjnej sytuacji jest możliwe jedynie wówczas, gdy funkcjonariusz użyje broni palnej w celu odparcia bezpośredniego, bezprawnego zamachu wymierzonego w niego. W innych stanach faktycznych problem wydaje się zanikać. Zgodnie ze stanowiskiem judykatury osoba wykonująca obowiązki służbowe jest uprawniona do zastosowania obrony koniecznej, kiedy taki zamach zostanie skierowany w jej stronę. Legalizacja takiego zachowania następuje wówczas na gruncie art. 25 § 1 kk. Taki pogląd został wyrażony przez Sąd Najwyższy w postanowieniu z 27 października 1994 r., zgodnie z którym:

(...) jeżeli określona osoba podejmuje – wykonując obowiązki służbowe – działania w celu ochrony czy przywrócenia porządku lub spokoju publicznego, to wcale

³⁷ Zob. W. Zontek, *Granice błędów i bezprawności w prawie karnym. Punkty krytyczne*, w: *Interdyscyplinarność badań w naukach prawnych*, I. Sepiolo (red.), Warszawa 2012, s. 59–65.

³⁸ Wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach z 15 V 2008 r., sygn. II AKa 13/08, LEX nr 447031.

nie działa ona w obronie koniecznej, albowiem podstawę prawną jej działania stanowią obowiązki (i sprzężone z nimi uprawnienia) służbowe, w związku z czym legalność danego działania podlega ocenie pod kątem zgodności z przepisami określającymi podstawy oraz sposób wykonywania obowiązków i uprawnień służbowych tej osoby³⁹.

Słusznie w uzasadnieniu tego orzeczenia podkreślił Sąd Najwyższy, że (...) *w szczególnym układzie sytuacyjnym także osoba wykonująca obowiązki służbowe będzie uprawniona do zastosowania obrony koniecznej. Tak będzie wszelako tylko i wyłącznie wtedy, kiedy bezpośredni i bezprawny zamach zostanie skierowany przeciwko tej osobie*. Nieponoszenie odpowiedzialności karnej przez odwołanie się do kontratypu działania w ramach uprawnień i obowiązków wyłącza konieczność sięgania po konstrukcję obrony koniecznej czy stanu wyższej konieczności.

Wskazane okoliczności wyłączające bezprawność czynu nie znajdują odniesienia w przypadku naruszenia dóbr osób postronnych, które jest wynikiem użycia broni przez funkcjonariuszy. Najlepiej ten problem został zobrazowany w wyroku Trybunału Konstytucyjnego z 30 września 2008 r.⁴⁰, w którym stwierdzono niezgodność art. 122a *Ustawy z dnia 3 lipca 2002 r. – Prawo lotnicze*⁴¹ z art. 2, art. 30 i art. 38 w zw. z art. 31 ust. 3 Konstytucji RP. Zakwestionowany przepis dopuszczał zniszczenie cywilnego statku powietrznego ze znajdującymi się na jego pokładzie pasażerami niebędącymi zamachowcami, który został użyty do działań sprzecznych z prawem, w tym jako środek ataku terrorystycznego. W tym wyroku podkreślono, że poświęcenie życia osób znajdujących się na pokładzie samolotu dla ratowania życia innych osób jest naruszeniem m.in. konstytucyjnej zasady ochrony życia i godności człowieka. Pasażerowie stanowiliby jedynie środek do uchylenia niebezpieczeństwa grożącego innym osobom. Trybunał Konstytucyjny określił to jako depersonalizację (reifikację), której nie da się pogodzić z zasadą ochrony godności człowieka. W dalszej części uzasadnienia tego wyroku Trybunał wskazał, że (...) *prawo może wyjątkowo depenalizować skutki takiego zachowania, uznając brak winy działającego, nie może natomiast legalizować (wyłączać bezprawności) działania polegającego na celowym pozbawieniu życia niewinnych osób, przez określenie formalnoprawnych przesłanek jego prawidłowości*. Możliwe wobec tego jest dokonywanie oceny podjęcia obrony przed bezpośrednim i bezprawnym zamachem, która prowadzi do sprowadzenia naruszenia dobra prawnego osoby trzeciej przez pryzmat stanu wyższej konieczności z art. 26 kk. Oczywiście jest przy tym wymóg spełnienia przesłanek warunkujących powołanie się na stan wyższej konieczności, a także przestrzeganie warunku proporcjonalności i bezwzględnej subsydiarności.

³⁹ Postanowienie SN z 27 X 1994 r., sygn. III KRN 144/94, LEX nr 20709.

⁴⁰ Wyrok TK z 30 IX 2008 r., sygn. K 44/07, LEX nr 441911.

⁴¹ Tekst jednolity: DzU z 2019 r. poz. 1580 (przyp. red.).

Problematyka stosowania środków przymusu bezpośredniego zarówno przez policję, jak i inne uprawnione służby została uregulowana w *Ustawie z dnia 24 maja 2013 r. o środkach przymusu bezpośredniego i broni palnej*⁴², w której określono przesłanki, zasady oraz tryb użycia i wykorzystania tych środków przez wszystkie służby korzystające z uprawnień przysługujących funkcjonariuszom policji. Odwołanie do tego aktu prawnego znajduje się zarówno w ustawie o Policji, jak i w ustawach regulujących funkcjonowanie innych służb⁴³, w których wskazuje się na okoliczności uprawniające funkcjonariuszy do użycia broni palnej w czasie wykonywania obowiązków służbowych.

Zgodnie z art. 16 ust. 2 ustawy o Policji funkcjonariusz może użyć broni palnej lub ją wykorzystać we wskazanych ustawowo przypadkach, m.in. gdy zachodzi konieczność odparcia bezpośredniego, bezprawnego zamachu na życie, zdrowie lub wolność uprawnionego lub innej osoby albo konieczność przeciwdziałania czynnościom zmierzającym bezpośrednio do takiego zamachu. Ustawodawca we wskazanej normie prawnej użył czasownika „odpierać”, który odnosi się bezpośrednio do zamachu, a zatem do działania napastnika skierowanego na dobra prawnie chronione. Chodzi zatem o intencjonalne nakierowanie działania na odparcie zagrożenia. Specjalne użycie broni – w myśl art. 23 ust. 1 u.d.a – również dopuszcza oddanie strzału, w sytuacji gdy jest to niezbędne do przeciwdziałania zamachowi lub uwolnienia zakładnika. Taki zamach musi być zachowaniem bezpośrednim, bezprawnym i gwałtownym, godzącym w życie lub zdrowie człowieka. Tak zaprojektowane przesłanki w sposób naturalny odsyłają do przesłanek kontratywu obrony koniecznej. Tam również musi dojść do zaistnienia bezpośredniego i bezprawnego zamachu. Nowością jest tutaj „gwałtowność” działania napastnika. W doktrynie podkreśla się, że wprowadzenie przez ustawodawcę wymogu gwałtowności zamachu należy uznać za błędne, może to bowiem prowadzić do wniosków, których nie da się zaakceptować. Literalna wykładnia tego przepisu wykluczałaby dopuszczalność użycia broni palnej m.in. w sytuacji, gdy terrorysta po wzięciu zakładników kieruje swoje żądania do odpowiednich władz, grozi egzekucją tych zakładników, a następnie zaczyna ich zabijać. W takim wypadku trudno uznać, że sekwencja zdarzeń miała cechę gwałtowności⁴⁴. Słuszny zatem jest postulat, aby każde działanie sprawcy uznać za działanie o charakterze gwałtownym, jeśli stwarza bezpośrednie zagrożenie życia lub zdrowia pokrzywdzonego, choć samo w sobie może być powolne (np. duszenie), długotrwałe, ale prowadzące do takiego skutku⁴⁵. Ten wymóg nie może być wobec tego interpretowany jedynie przez pryzmat jego gramatycznej wykładni i musi uwzględniać całokształt okoliczności zdarzenia terrorystycznego.

Podsumowując, należy podzielić pogląd wyrażony w doktrynie, zgodnie z którym specjalne użycie broni palnej w praktyce może zaistnieć w dwóch typach sytuacji:

⁴² Tekst jednolity: DzU z 2019 r. poz. 2418.

⁴³ Zob. m.in. art. 25 ust. 2 *Ustawy z dnia 24 maja 2002 r. o Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego oraz Agencji Wywiadu* (t.j.: DzU z 2020 r. poz. 27).

⁴⁴ M. Gabriel-Węglowski, *Działania antyterrorystyczne. Komentarz*, Warszawa 2018, LEX.

⁴⁵ Tamże.

dynamicznego szturmu grupy kontrterrorystycznej na ustalone miejsce przebywania osób, w stosunku do których możliwe jest specjalne użycie broni, oraz stwierdzenia przez snajpera sytuacji bezpośredniego, bezprawnego, gwałtownego zamachu na życie lub zdrowie człowieka, wymagającej natychmiastowej reakcji (strzał ratunkowy). Najczęściej przytaczanym przykładem jest zaobserwowanie prawdopodobnej detonacji ładunku wybuchowego lub egzekucji zakładnika⁴⁶.

Bibliografia

- Buchała K., *Prawo karne materialne*, Warszawa 1980, PWN.
- Dąbrowska-Kardas M., Kardas P., *Glosa do postanowienia SN z 27.10.1994 r., III KRN 144/94*, „Palestra” 1996, nr 7–8.
- Gabriel-Węglowski M., *Działania antyterrorystyczne. Komentarz*, Warszawa 2018, Wolters Kluwer Polska, LEX.
- Gardocki L., *Prawo karne*, Warszawa 2004, C.H. Beck.
- Gubiński A., *Zasady prawa karnego*, Warszawa 1996, Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Interdyscyplinarność badań w naukach prawnych*, I. Sepiolo (red.), Warszawa 2012, C.H. Beck.
- Kodeks karny, Część ogólna*, t. 1, M. Królikowski, R. Zawłocki (red.), Warszawa 2011, C.H. Beck.
- Kodeks karny. Komentarz*, O. Górniok (red.), Warszawa 2006, LexisNexis.
- Opinia do projektu ustawy o działaniach antyterrorystycznych*, Rzecznik Praw Obywatelskich, pismo z 19 maja 2016 r., nr II.520.2.2016.
- System prawa karnego procesowego*, t. 4, P. Hofmański (red), Warszawa 2013, Wolters Kluwer.
- Wróbel W., Zoll A., *Polskie prawo karne. Część ogólna*, Kraków 2010, Zak. nr 1000.
- Zoll A., *Okoliczności wyłączające bezprawność czynu. Zagadnienia ogólne*, Warszawa 1982, Wydawnictwo Prawnicze.
- Zoll A., *O normie prawnej z punktu widzenia prawa karnego*, „Krakowskie Studia Prawnicze” 1990, [bnr].

---

⁴⁶ Tamże.

Akty prawne

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (DzU z 1997 r. nr 78 poz. 483, ze zm.).

Europejska konwencja o zwalczaniu terroryzmu, sporządzona w Strasburgu dnia 27 stycznia 1977 r. (DzU z 1996 r. nr 117 poz. 557).

Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności, sporządzona w Rzymie dnia 4 listopada 1950 r., zmieniona następnie Protokołami nr 3, 5 i 8 oraz uzupełniona Protokołem nr 2 (DzU z 1993 r. nr 61 poz. 284).

Decyzja Ramowa Rady z dnia 13 czerwca 2002 r. w sprawie zwalczania terroryzmu (2002/475/WSiSW) (Dz. Urz. UE L164 z 22 czerwca 2002 r., s. 3),

Ustawa z dnia 10 czerwca 2016 r. o działaniach antyterrorystycznych (t.j.: DzU z 2019 r. poz. 796).

Ustawa z dnia 24 maja 2013 r. o środkach przymusu bezpośredniego i broni palnej (t.j.: DzU z 2019 r. poz. 2418).

Ustawa z dnia 3 lipca 2002 r. – Prawo lotnicze (t.j.: DzU z 2019 r. poz. 1580).

Ustawa z dnia 24 maja 2002 r. o Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego oraz Agencji Wywiadu (t.j.: DzU z 2020 r. poz. 27).

Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (t.j.: DzU z 2019 r. poz. 1950, ze zm.).

Ustawa z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji (t.j.: DzU z 2020 r. poz. 360, ze zm.).

Orzecznictwo

Postanowienie Sądu Najwyższego z 11 X 2016 r., sygn. V KK 117/16, LEX nr 2135555.

Wyrok Sądu Najwyższego z 12 II 2015 r., sygn. IV KK 335/14, LEX nr 1661941.

Decyzja Europejskiego Trybunału Praw Człowieka z 1 IV 2014 r. w sprawie Błońska przeciwko Polsce, skarga nr 26330/12, Lex 1451455.

Wyrok Sądu Najwyższego z 17 I 2013 r., sygn. V KK 99/12, LEX nr 1316082.

Wyrok Europejskiego Trybunału Praw Człowieka z 19 IV 2012 r. w sprawie Sašo Gorgiev przeciwko Macedonii, skarga 49382/06.

Wyrok Europejskiego Trybunału Praw Człowieka z 24 III 2011 r. w sprawie Giuliani i Gaggio przeciwko Włochom, skarga nr 23458/02.

Wyrok Europejskiego Trybunału Praw Człowieka z 23 II 2010 r. w sprawie Wasilewska i Kałucka przeciwko Polsce, skarga nr 28975/04, LEX nr 560833.

Postanowienie Sądu Najwyższego z 22 IV 2009 r., sygn. IV KK 14/09, LEX nr 503622.

- Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 30 IX 2008 r., sygn. K 44/07, LEX nr 441911.
- Postanowienie Sądu Najwyższego z 22 IX 2008 r., sygn. IV KK 241/08, LEX nr 464981.
- Wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach z 15 V 2008 r., sygn. II Aka 13/08, LEX nr 447031.
- Wyrok Europejskiego Trybunału Praw Człowieka z 25 IV 2006 r. w sprawie Erdoğan i inni przeciwko Turcji, skarga nr 19807/92.
- Wyrok Europejskiego Trybunału Praw Człowieka z 17 III 2005 r. w sprawie Bubbins przeciwko Wielkiej Brytanii, skarga nr 50196/99.
- Wyrok Europejskiego Trybunału Praw Człowieka z 26 VI 2004 r. w sprawie Nachova i inni przeciwko Bułgarii, skargi nr 43577/98 i 43579/98.
- Wyrok Europejskiego Trybunału Praw Człowieka z 24 X 2002 r. w sprawie Mastromatteo przeciwko Włochom, skarga nr 37703/97.
- Wyrok Europejskiego Trybunału Praw Człowieka z 22 III 2001 r. w sprawie Streletz, Kessler i Krenz przeciwko Niemcom, sygn. 34044/96, 35532/97, 44801/98.
- Wyrok Europejskiego Trybunału Praw Człowieka z 22 III 2001 r. w sprawie K.-H. W. przeciwko Niemcom, skarga nr 37201/97.
- Postanowienie Sądu Najwyższego z 27 X 1994 r., sygn. III KRN 144/94, LEX nr 20709.
- Wyrok Europejskiego Trybunału Praw Człowieka z 10 VII 1984 r. w sprawie McCann i inni przeciwko Zjednoczonemu Królestwu, skarga nr 10042/82.
- Wyrok Sądu Najwyższego z 27 VII 1973 r., sygn. IV KR 153/73, OSNKW 1974, nr 1, poz. 5.

Abstrakt

Wzrastająca liczba ataków terrorystycznych powoduje, że niezbędnie należy wprowadzić nowe instytucje prawne, które pozwolą na skuteczne zapewnienie bezpieczeństwa państwa. Celem artykułu jest przybliżenie przesłanek legalności użycia broni palnej przez funkcjonariuszy policji i innych służb, ze szczególnym uwzględnieniem tzw. strzału snajperskiego – instrumentu wprowadzonego na mocy *Ustawy z dnia 10 czerwca 2016 r. o działaniach antyterrorystycznych*. Ponieważ kolizja wskazanych uprawnień z wieloma przepisami dotyczącymi praw i wolności jednostki jest nieunikniona, autor dokonał analizy mechanizmów prawnych prowadzących do depenalizacji takich zachowań – kontratypu działania w ramach uprawnień i obowiązków oraz obrony koniecznej. W artykule został przywołany także standard ochrony praw człowieka w zakresie użycia broni palnej z perspektywy art. 2 EKPC, który został wypracowany w orzecznictwie strasburskim chroniącym prawo do życia. Autor wskazał

również na sytuacje, w jakich w praktyce może dojść do specjalnego użycia broni palnej.

Słowa kluczowe: terroryzm, użycie broni palnej, ustawa o działaniach antyterrorystycznych, kontratyp, art. 2 EKPC.

Precision shot as a circumstance excluding criminal responsibility

Abstract

The increasing number of terrorist acts has necessitated the introduction of novel legal solutions allowing for efficient protection of the state. The following article focuses on the legality of the use of firearms by the police and other services, with particular reference to the so-called precision shot: a tool introduced under the Act of 10 June 2016 on anti-terrorist activities. Due to the inevitable interference of the indicated rights with numerous regulations concerning personal rights and freedom, the author conducted an analysis of the legal mechanisms leading to the depenalization of such measures – justification of acts within the framework of rights, duties and necessary self-defense. The article also refers to protection of human rights in terms of firearms use with regard to Article 2 of the European Convention of Human Rights. It is defined by the Strasbourg court and it protects the right to live. The author also points out to the situations where the special use of a weapon can be necessary.

Keywords: terrorism, the use of firearms, act on anti-terrorist activities, legal mechanisms leading to the depenalization, Article 2 of the European Convention of Human Rights.